

Voor al haar mantelzorgen

Door **Ewoud Sanders**

ILLUSTRATIE OLIVIA ETTEMA

eze rubriek genereert veel vragen over de herkomst van woorden en uitdrukkingen. Aangezien veel van de antwoorden te vinden zijn in openbare bronnen, besteed ik daar af en toe aandacht aan, zeker als

er bijzondere bronnen bijkomen.

De belangrijkste nieuwe bron is zonder twijfel Delpher.nl. Delpher is ontwikkeld door de Koninklijke Bibliotheek (KB) in Den Haag, in samenwerking met het Meertens Instituut en de universiteitsbibliotheken van Amsterdam, Leiden, Groningen en Utrecht. Het gaat om de grootste collectie Nederlandse historische teksten tot nu toe.

Een paar cijfers: je kunt er 11.000 boeken uit de periode 1781-1800 doorzoeken (de zogenoemde Basiscollectie), 80.000 boeken uit de jaren 1700-1870 (de Google-collectie), 80 tijdschriften die verschenen tussen 1850 en 1950, plus 1,8 miljoen ANP-bulletins uit de jaren 1937-1989. Ook de populaire collectie Historische Kranten van de KB is bij Delpher ondergebracht. Het gaat om ruim negen miljoen krantenpagina's - eind vorige week kwamen er nog

30.000 afleveringen bij - uit de periode 1618-1995. De kranten zijn afkomstig uit Nederland, Nederlands-Indië, Suriname en de Nederlandse Antillen.

Alle collecties zijn fulltext doorzoekbaar, en voor taalonderzoek (maar bijvoorbeeld ook voor familieonderzoek) is Delpher een goudmijn. Over hoe je Delpher optimaal kunt gebruiken schreef ik een gidsje dat vorige week verscheen. Het is gratis af te halen bij de KB en te downloaden en online door te bladeren (zie bit.ly/nrc-delpher1).

Een andere digitale bron die ik zelf steeds vaker raadpleeg is PoliMedia.nl. In PoliMedia zijn verslagen van debatten in de Tweede Kamer uit de periode 1945-1995 gekoppeld aan krantenberichten, radiobulletins en televisieprogramma's waarin van deze debatten verslag wordt gedaan. Wat PoliMedia in mijn ogen vooral interessant maakt, zijn de relatief geavanceerde zoek- en filtermogelijkheden. Zo kun je bijvoorbeeld zoeken op *drama (wat woorden oplevert als *familiedrama* en *gijzelingsdrama*). Filtern kan onder meer op jaar, politicus en politieke partij. Wie bijvoorbeeld wil weten welke politicus in welk jaar het vaakst het woord heeft gevoerd over mantelzorg, vindt bij PoliMedia snel het antwoord (vanaf 1978, het vaakst door het CDA).

Overigens moet je bij dit soort onderzoek goed blijven opletten. Wie in Delp-

her zoekt naar *mantelzorg* - een woord dat in de huidige betekenis in 1971 is gelanceerd door de Utrechtse hoogleraar ziekenhuiswetenschappen J.C.M. Hattinga Verschure - vindt als oudste bron een krant uit 1937. Een spectaculaire vroegere datering? Nee, een advertentie van een kledingbedrijf met als tekst: „Iedere dame, die haar mantelzorgen aan Determan toevertrouwt, weet dat zij voor minder geld een uitgebreider garderobe kan hebben.”

Een digitale verzameling die ten onrechte weinig bekendheid geniet, is de ‘Collectie Nederlandsch Schoolmuseum’ van de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam (schoolmuseum.uba.uva.nl). De collectie is niet zo heel groot - 4.730 titels - maar wel erg interessant, want je vindt hier schoolboeken voor lager en middelbaar onderwijs voor vrijwel alle schoolvakken, meestal in opeenvolgende drukken. Daarnaast bevat de collectie kinderboeken, (wand)platen en tijdschriften. Wie bijvoorbeeld zou willen weten hoe ‘negers’ of ‘zwarten’ werden opgevoerd in school- en kinderboeken, heeft aan deze collectie een belangrijke bron. „Zwijg, zwartje!, schreeuwde zijn heer.”

Ewoud Sanders geeft zondag 4 mei de NRC-Masterclass ‘In twee uur promoveren tot taalhistoricus’. Voor meer informatie: www.nrcrestaurantcafe.nl.